

Sygn. akt I PK 22/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 sierpnia 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)

SSN Halina Kuryło (sprawozdawca)

SSN Romualda Spyt

w sprawie z powództwa R. G.

przeciwko A. [...] Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w B.

o ryczałty za noclegi

w postępowaniu ze skargi o wznowienie postępowania zakończonego
prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w K. z dnia 17 listopada 2015 r.

sygn. akt IX Pa [X.],

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 5 sierpnia 2020 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy
i Ubezpieczeń Społecznych w K.

z dnia 14 sierpnia 2018 r., sygn. akt IX Pa [...],

1. oddala skargę kasacyjną;

**2. zasądza od pozwanej na rzecz powoda kwotę 900
(dziewięćset) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa
procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Pozwana A. [...] Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w B. wniosła skargę o wznowienie postępowania zakończonych prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w K. z dnia 17 listopada 2015 r., sygn. akt IX Pa [X.], oddalającego jej apelację od wyroku Sądu Rejonowego w S. z dnia 29 września 2014 r., sygn. akt. V P [...], zasądzającego od pozwanej na rzecz powoda R. G. łączną kwotę 18.248,56 zł wraz z odsetkami tytułem ryczałtów za noclegi w transporcie międzynarodowym. W uzasadnieniu skargi twierdziła, że zarówno wyrok Sądu Okręgowego, jak i poprzedzający go wyrok Sądu Rejonowego, zostały wydane na podstawie aktu normatywnego niezgodnego z Konstytucją, ponieważ o takiej niezgodności orzekł Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15.

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 5 września 2017 r. w punkcie pierwszym wznowił postępowanie zakończone prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w K. z dnia 17 listopada 2015 r., w sprawie IX Pa [X.], a w punkcie drugim uchylił zaskarżony wyrok oraz poprzedzający go wyrok Sądu Rejonowego w S. z dnia 29 września 2014 r., sygn. akt V P [...] i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w S., pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania. Sąd drugiej instancji uznał skargę za zasadną w związku z wydaniem przez Trybunał Konstytucyjny wyroku w sprawie K 11/15, który orzekł, że art. 21a ustawy z 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej (także w związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju) w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym, jest niezgodny z art. 2 Konstytucji RP. Na gruncie

tego wyroku Trybunału, żądanie należności z tytułu ryczałtów za noclegi nie może być kotwiczone wprost w przepisach przewidzianych dla typowej podróży służbowej i świadczeń gwarantowanych z tego tytułu zatrudnionym w państwowej lub samorządowej jednostce budżetowej, czyli w przepisach wykonawczych do art. 77⁵ 3 § 2 k.p. Sąd Okręgowy stwierdził równocześnie, że wydane po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r. orzeczenia Sądu Najwyższego nie są jednolite. Z jednej strony przyjęto, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego nie wyłączył w pełni regulacji art. 77⁵ k.p., dlatego kierowcy mogą domagać się ryczałtów za noclegi (wyrok z 21 lutego 2017 r., I PK 300/15), a z innej strony, że regulacja ta nie obowiązuje w odniesieniu do kierowców (wyrok z dnia 14 lutego 2017 r., I PK 77/16). Wobec powyższego, Sąd pierwszej instancji przy ponownym rozpoznaniu sprawy powinien ustalić, stosując zasadę kontrydiktoryjności, czy spanie w kabinie samochodowej stanowiło zapewnienie powodowi właściwego noclegu, a jeśli tak, to czy powodowi należą się inne koszty wynikające z takiego noclegu.

Powyższe orzeczenie w zakresie punktu 2, tj. odnośnie do uchylenia wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 17 listopada 2015 r. i poprzedzającego go wyroku Sądu Rejonowego w S. z dnia 29 września 2014 r., zaskarżone zostało zażaleniem zarówno przez powoda, jak i przez pozwaną.

Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 12 kwietnia 2018 r. uchylił zaskarżony wyrok w punkcie 2 i przekazał sprawę w tym zakresie Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania zażaleniowego.

Wyrokiem z dnia 14 sierpnia 2018 r. Sąd Okręgowy w K. oddalił skargę i zasądził od pozwanej narzecz powoda kwotę 1.350 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Okręgowy ponownie rozpoznając sprawę stwierdził, że nie można uznać, aby pozwany zapewnił R. G. bezpłatny nocleg w kabinie pojazdu podczas postoju na parkingach, czy w bazach A. wyposażonych jedynie w węzeł sanitarny lub socjalny. Wskazał, że konsekwencją wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, jest utrata aktualności uchwały Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14 (OSNP 2014 nr 12, poz. 164) w zakresie, w jakim wskazywała ona, że postanowienia zakładowych przepisów prawa pracy

regulujących kwestię świadczeń należnych kierowcom zatrudnionym w transporcie międzynarodowym z tytułu podróży służbowych nie mogą przewidywać świadczeń w wysokości niższej niż przewidziane w aktach wykonawczych wydanych na podstawie art. 77⁵ k.p. Po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, nie stosuje się wprawdzie art. 21a ustawy z 2004 r. o czasie pracy kierowców, ale stosuje się art. 77⁵ § 5 k.p. w przypadku, gdy pracodawca nie uregulował zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowej w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania lub umowie o pracę, a tak się stało w rozpoznawanej sprawie. Taki stan rzeczy uprawnia pracownika do otrzymania od pracodawcy zwrotu kosztów noclegu co najmniej na warunkach i w wysokości określonej w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju i rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju. Kwoty, które były wypłacane R. G. tytułem odbywanych podróży służbowych, nie obejmowały dochodzonych w niniejszej sprawie kwot ryczałtów za noclegi. W tej sytuacji roszczenia powoda są zasadne i aktualność zachowują rozstrzygnięcia Sądu Rejonowego w S. z dnia 29 września 2014 r. i Sądu Okręgowego w K. z dnia 17 listopada 2015 r.

W wywiedzionej od powyższego wyroku skardze kasacyjnej pozwana, zaskarżając wyrok Sądu Okręgowego w całości, podniosła zarzut naruszenia:

1/ art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (dalej jako: rozporządzenie MPiPS z 2002 r.) i art. 190 ust. 1 Konstytucji RP, przez zastosowanie przepisów art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia MPiPS z 2002 r. jako podstawy prawnej roszczenia o ryczałty za noclegi poza granicami Polski:

(-) mimo, że wydany w dniu 24 listopada 2016 r. wyrok Trybunału Konstytucyjnego (K 11/15) eliminował je z porządku prawnego - jako niekonstytucyjne, w zakresie, w jakim dotyczyły warunków i zasad wypłaty ryczałtów noclegowych kierowcom wykonującym przewozy w transporcie międzynarodowym z uwagi na wadliwą legislacyjnie konstrukcję zakwestionowanych przepisów zawierającą wielostopniowe odesłanie kaskadowe, a także nieadekwatność norm uregulowanych w zakwestionowanych przepisach do materii, w jakiej znajdują zastosowanie, nieprzewidywalność skutków prawnych działań adresatów zakwestionowanych przepisów oraz nadmierną swobodę organów stosujących prawo przy ustalaniu ich zakresu normowania;

(-) w wyniku niedopuszczalnego przez obowiązujące zasady techniki prawodawczej odesłania, tj. poczynszy od art. 5 k.p. (art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców), przez § 3 i § 5 oraz § 2 art. 77⁵ k.p. dochodząc ostatecznie do przepisów rozporządzenia MPiPS z 2002 r., co narusza § 157 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”;

2/ art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p., przez ich niewłaściwe zastosowanie na skutek błędnej wykładni § 9 pkt 2 Regulaminu Wynagradzania z dnia 16 czerwca 2010 r., skutkującej nieprawidłowym uznaniem, że pozwana nie uregulowała zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowej, co doprowadziło Sąd do konstatacji, iż w przypadku, gdy pracodawca nie uregulował zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowych w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania lub umowie o pracę, tj. - zdaniem Sądu - pominął w nich ryczałt za nocleg, taki stan rzeczy uprawnia pracownika do otrzymania od pracodawcy zwrotu kosztów noclegu co najmniej na warunkach i w wysokości określonej w rozporządzeniu MPiPS z 2002 r.

W oparciu o wskazane powyżej zarzuty pozwana wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania. Ponadto wniosła o orzeczenie na podstawie art. 415 k.p.c. o zwrocie przez powoda na rzecz pozwanej zasądzonego świadczenia w łącznej wysokości 29.543,78 zł, w postaci spełnionej przez skarżącą (pозwaną) należności głównej z tytułu ryczałtów za noclegi poza granicami Polski

w wysokości 18.248,56 zł oraz wyegzekwowanych od skarżącej (pозwanej) ustawowych odsetek wynoszących 11.295,22 zł, a nadto zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej kosztów procesu według norm przepisanych, w tym kosztów postępowania wywołanego wniesieniem skargi o wznowienie postępowania, wyegzekwowanych od pozwanej na rzecz powoda kosztów procesu za postępowanie przed Sądem pierwszej instancji w wysokości 1.152 zł oraz kosztów procesu za postępowanie przed Sądem drugiej instancji w wysokości 900 zł, jak również rozstrzygnięcie o zwrocie na rzecz pozwanej zasądzonej i zapłaconej przez pozwaną na rzecz Skarbu Państwa kwoty 923 zł tytułem zwrotu opłaty sądowej.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powód wniósł o jej oddalenie i zasądzenie od pozwanej na rzecz powoda zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym. Ewentualnie w przypadku uwzględnienia skargi kasacyjnej i uchylenia oraz zmiany zaskarżonego orzeczenia przez oddalenie powództwa, powód wniósł o oddalenie w całości wniosku skarżącej o nakazanie powodowi zwrotu na rzecz pozwanej spełnionego świadczenia w wysokości wymienionej w punkcie VI skargi oraz o przeprowadzenie dowodu z zeznań świadka J. G. i z przesłuchania powoda w charakterze strony, na okoliczność ustalenia, że powód zużył otrzymane od pozwanego kwoty w taki sposób, że nie jest już wzbogacony.

Sąd Najwyższy, zważył co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługuje na uwzględnienie.

Z uwagi na zakres zaskarżenia wyroku Sądu Okręgowego oraz treść zarzutów podniesionych w ramach kasacyjnej podstawy naruszenia prawa materialnego, spór na obecnym etapie postępowania dotyczy prawidłowości zapadłego w sprawie rozstrzygnięcia o roszczeniach R. G. przeciwko A. [...] Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w B. o zapłatę ryczałtu za noclegi w czasie podróży służbowych kierowcy, odbywanych poza granicami kraju w okresie zatrudnienia powoda u pozwanej.

Analizę prawidłowości zaskarżonego wyroku wypada rozpocząć od przypomnienia, że immanentną cechą podróży służbowych są wydatki po stronie pracownika, które ostatecznie powinien zrekompensować pracodawca. Idea stosunku pracy opiera się na ryzyku ekonomicznym podmiotu zatrudniającego. Oznacza to, że jeśli decyzja pracodawcy (polecenie wyjazdu) powoduje powstanie dodatkowych kosztów po stronie pracownika, to obowiązkiem zatrudniającego jest ich zwrot. Dodanie do systemu prawa odrębnej definicji podróży służbowej kierowców modyfikuje jedynie kodeksowy zakres jej znaczenia. W żaden sposób nie tworzy wyjątku od zasady, że koszty podróży służbowej kierowcy nie będą zwracane. Wręcz przeciwnie, wprowadzenie odrębnej definicji oznacza objęcie nim w sposób szerszy - niż dotychczas - określonej grupy osób wykonujących pracę podporządkowaną. W tej sytuacji brak regulacji (zasad zwrotu tych kosztów) w ustawie o czasie pracy kierowców obliguje do ich rekompensaty za pomocą powszechnie obowiązujących przepisów prawa pracy. Powszechnym przepisem prawa pracy jest art. 77⁵ § 1 k.p. Odwołanie do podstawowej regulacji prawa pracy jest naturalne, zwłaszcza że art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców nie obejmował swym zakresem tych unormowań.

Warto dodać, że pojęcie zwrotu kosztów podróży obejmuje: diety, zwrot kosztów przejazdów i dojazdów, noclegów i innych wydatków, określonych przez pracodawcę odpowiednio do uzasadnionych potrzeb. Stąd użyte przez ustawodawcę w art. 77⁵ § 3 k.p. sformułowanie "na pokrycie kosztów podróży" ma szeroki kontekst i obejmuje wszelkie koszty (należności), których rekompensaty może oczekiwać pracownik. Podstawowym kosztem, związanym z podróżą służbową, jest koszt noclegu.

Skoro ustawodawca nie uregulował, że wystarczającym (odpowiednim) miejscem do noclegu jest kabina samochodu, to nadal otwarty jest problem kompensaty kosztów noclegu. Nawet gdyby ustawodawca tak uregulował sporną kwestię, to nie zamyka to problemu, gdyż punktem odniesienia mogą być dalsze warunki minimalne, które nie powinny pomijać uzasadnionych wymagań kierowców. Przede wszystkim chodzi o rozdzielenie czasu pracy od czasu odpoczynku, czyli sfery zawodowej i prywatnej. W sytuacji kierowców zawodowych różnica ta się zatracza (śpią w samochodzie, w którym wykonują pracę). Nie trzeba uzasadniać, że

warunki takiego noclegu (na leżance w samochodzie) różnią się od noclegu w hotelu (motelu) nie tylko co do określonego poziomu (choćby minimalnego) komfortu odpoczynku. Chodzi również o lepszą sprawność psychofizyczną, czyli większe bezpieczeństwo własne i innych uczestników ruchu drogowego. W tej materii należy przypomnieć treść uchwały Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2014 r., I PZP 3/14 (OSNP 2015 nr 4, poz. 47), zgodnie z którą zapewnienie pracownikowi - kierowcy samochodu ciężarowego odpoczynku nocnego w kabinie samochodu ciężarowego podczas wykonywania przewozów w transporcie międzynarodowym nie stanowi zapewnienia przez pracodawcę bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1991 ze zm.). Sąd Najwyższy podejmując taką uchwałę w pełni podzielił argumentację prawną zawartą w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14 (OSNP 2014 nr 12, poz. 164). Przyjęto w niej, że zapewnienie pracownikowi, kierowcy samochodu ciężarowego, odpowiedniego miejsca do spania w kabinie tego pojazdu podczas wykonywania przewozów w transporcie międzynarodowym nie stanowi zapewnienia przez pracodawcę bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju, co sprawia, że pracownikowi przysługuje zwrot kosztów noclegu na warunkach i w wysokości określonych w § 9 ust. 1-3 tego rozporządzenia albo na korzystniejszych warunkach i wysokości, określonych w umowie o pracę, układzie zbiorowym pracy lub innych przepisach prawa pracy. Jeśli zatem, w przypadku noclegu w pojeździe, pracownik ponosi jakiegokolwiek inne koszty, na przykład związane z dostępem do infrastruktury na parkingu, to ani w układzie zbiorowym pracy, ani w regulaminie wynagradzania, ani w umowie o pracę nie można wyłączyć obowiązku ich zwrotu pracownikowi.

Formuła § 16 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r. (uprzednio § 9 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r.) opiera się na zasadzie zwrotu kosztów w wysokości stwierdzonej rachunkiem w ramach limitu określonego w załączniku do rozporządzenia. Zaniechanie przedłożenia rachunku nie oznacza braku kosztów noclegu po stronie pracownika, a nocowanie w kabinie pojazdu nie może być uznane za zapewnienie bezpłatnego noclegu. Brak rachunku za nocleg oznacza, że pracownikowi przysługuje ryczałt. Racjonalność tego rozwiązania sprowadza się do tego, że faktycznie wybór należy do pracownika, który albo przedkłada rachunek, albo uzyskuje prawo do ryczałtu. W judykaturze wyrażono pogląd, że istota ryczałtu, jako świadczenia kompensacyjnego przeznaczonego na pokrycie kosztów noclegu, polega na tym, iż świadczenie wypłacane w takiej formie z założenia oderwane jest od rzeczywistego poniesienia kosztów (bo się ich nie dokumentuje) i nie pokrywa w całości wszystkich wydatków z określonego tytułu (uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14, OSNP 2014 nr 12, poz. 164 i wskazane tam orzecznictwo). Literalnie rzecz ujmując, ryczałt przysługuje w razie nieprzedłożenia rachunku, czyli taka sytuacja jest kwalifikowana jako koszt nieudokumentowany, który nie znajduje pokrycia w fakturze VAT lub paragonie fiskalnym. Idąc dalej, taki nieudokumentowany koszt noclegu obejmuje nie tylko udostępnienie miejsca do spania, lecz także zapewnienie dostępu do pomieszczeń sanitarnych, zakupu i prania pościeli (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2014 r., II PK 36/14, LEX nr 1567473).

Prawdą jest, że wyrokiem z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15 (Dz.U. z 2016 r., poz. 2206) Trybunał Konstytucyjny uznał, iż art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1991 z późn. zm.) oraz w § 16 ust. 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej (Dz.U. poz. 167) w zakresie, w jakim

znajduje zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym, jest niezgodny z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Stan prawny, z jakim mamy do czynienia po wydaniu przytoczonego wyżej wyroku Trybunału Konstytucyjnego, skłonił Sąd Najwyższy do szeregu wypowiedzi.

I tak w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 2017 r., I PK 300/15 (LEX nr 2242158) stwierdzono, że po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r. (K 11/15) nie stosuje się art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, ale stosuje się art. 77⁵ § 5 k.p., gdy pracodawca nie uregulował zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowej w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania lub umowie o pracę. Pogląd ten zaaprobował Sąd Najwyższy w wyrokach z dnia 8 marca 2017 r., II PK 409/15 (LEX nr 2306366) i I PK 410/15 (LEX nr 2306367). Z kolei w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2017 r., I PK 309/15 (LEX nr 2273875) wskazano, że obowiązywanie u pracodawcy zakładowych unormowań dotyczących ryczałtu za noclegi w zagranicznej podróży służbowej kierowcy zatrudnionego w transporcie międzynarodowym, obliuguje do ich stosowania, nawet jeśli stawki ryczałtu za nocleg były niższe od ustalonych przepisami wydanyymi na mocy art. 77⁵ k.p., a pojazd był wyposażony w kabinę do spania. W następnym wyroku z dnia 28 marca 2017 r., II PK 28/16 (LEX nr 2323651) wyjaśniono, że w razie zapewnienia noclegu w kabinie pojazdu pracownikowi przysługuje ryczałt układowy, regulaminowy, umowny, a przy jego ustalaniu nie można pomijać jego innowacyjnego standardu w specjalnie do tego przystosowanych kabinach. Zatem dopuszczalne jest miarkowanie wysokości rekompensat w myśl art. 322 k.p.c. Interesujące rozwiązanie przyjął także Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 30 maja 2017 r., I PK 122/16 (LEX nr 2312474), wskazując, że art. 77⁵ k.p. nadal ma odpowiednie zastosowanie do czasu uregulowania sprawy przez ustawodawcę, z tą różnicą, że chodzi o inne, bo "autonomiczne" rozumienie podróży służbowej. W dniu 30 maja 2017 r. zapadły również rozstrzygnięcia w sprawach I PK 154/16 (LEX nr 2353606) oraz I PK 148/16 (LEX nr 2319690), które dotyczą sytuacji uregulowania prawa do ryczałtu w postanowieniach dotyczących diet. Sąd Najwyższy rozważał, czy przyznane w regulaminie wynagradzania świadczenie, nazwane dietą i przekraczające

wielokrotnie jej wysokość wynikającą z powszechnie obowiązujących przepisów, może zaspokajać należności pracownika także w strefie ryczałtu za noclegi.

Ostatecznie Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 26 października 2017 r., III PZP 2/17(LEX nr 2379708) przyjął, że ryczałt za nocleg w podróży służbowej kierowcy zatrudnionego w transporcie międzynarodowym może zostać określony w układzie zbiorowym pracy lub w regulaminie wynagradzania albo w umowie o pracę (art. 77⁵ § 3 k.p.) poniżej 25% limitu, o którym mowa w § 9 ust. 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1991 ze zm.) oraz w § 16 ust. 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej (Dz.U. poz. 167).

W uzasadnieniu uchwały wskazano, że po wyroku Trybunału Konstytucyjnego do pracowników - kierowców w transporcie międzynarodowym znajdują zastosowanie reguły rozliczenia podróży służbowej przewidziane w art. 77⁵ k.p. Zastosowanie tego przepisu, po wyeliminowaniu z obrotu prawnego art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, wynika z art. 5 k.p. i jego odpowiednika, czyli art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców. Ponieważ obecnie ustawa o czasie pracy kierowców nie dotyczy spornej kwestii, oznacza to, że zastosowanie znajduje wprost, a nie odpowiednio, art. 77⁵ k.p. Z zestawienia art. 77⁵ § 2 i § 3 k.p. wynika, że dieta (za podróż krajową i zagraniczną) nie może być niższa od diety z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju określonej dla pracownika "budżetowego", po drugie, nieuregulowanie lub nieuzgodnienie należności z tytułu podróży służbowej sprawia, że pracownikowi przysługują "odpowiednio" (a nie wprost) świadczenia z rozporządzenia wykonawczego. Systematyka regulacji zawartej w art. 77⁵ § 4 i § 5 k.p. w odniesieniu do art. 77⁵ § 3 k.p. nie pozostawia wątpliwości, że swoboda ukształtowania należności z tytułu podróży służbowych u pracodawców "prywatnych" jest większa. W przeciwnym wypadku zastrzeżenia co do wysokości diety z art. 77⁵ § 4 k.p., czy też konsekwencja braku uregulowania z art. 77⁵ § 5 k.p.

nie byłyby potrzebne. Spostrzeżenie to potwierdza, że między zwrotami "warunki wypłacania" i "wysokość i warunki ustalania" nie można postawić znaku równości. O ile w sferze budżetowej należności przysługujące z tytułu podróży służbowej zostały ustabilizowane jednolitą reglamentacją, o tyle wobec pracodawców "prywatnych" posłużono się odmienną metodą. Dopuszcza ona zindywidualizowanie wysokości świadczeń i zróżnicowanie reguł kształtujących rozliczenie należności. Koszty noclegu mogą zostać w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania lub umowie o pracę określone swobodnie (na podstawie art. 77⁵ § 3 k.p.) albo, że mają odpowiadać przynajmniej wartości przewidzianej w rozporządzeniu wykonawczym (w sytuacji opisanej w art. 77⁵ § 5 k.p.). Art. 77⁵ § 3 k.p. nie precyzuje postanowień koniecznych. Skoro autonomiczne źródła prawa pracy (lub umowa o pracę) mają zawierać postanowienia dotyczące przysługujących pracownikowi należności, bo w przeciwnym razie przysługiwać będą "należności na pokrycie kosztów podróży służbowej według przepisów, o których mowa w § 2", to zrozumiałe staje się, że pracodawca "prywatny" ma obowiązek określić wszystkie składniki wymienione w rozporządzeniu wykonawczym (a właściwie w art. 77⁵ § 2 k.p.). Zwrot kosztów za nocleg powinien zatem znaleźć się w układzie zbiorowym pracy, regulaminie lub umowie o pracę. Istota ryczału jako świadczenia kompensacyjnego polega na tym, że świadczenie wypłacane w takiej formie z założenia oderwane jest od rzeczywiście poniesionych kosztów. W zależności od konkretnego przypadku kwota ryczału pokrywa więc pracownikowi koszty noclegowe w wymiarze mniejszym albo większym niż faktycznie przez niego poniesione. Ryczałtowy sposób rozliczania ma na celu uproszczenie wzajemnych rozliczeń. Z punktu widzenia sądu rozpoznającego sprawę o zwrot kosztów noclegu w podróży służbowej kierowców oznacza to, że u pracodawcy "prywatnego" ryczałt za nocleg może być w układzie zbiorowym pracy, regulaminie lub umowie o pracę ustalony na niższym poziomie niż w rozporządzeniu dotyczącym sfery budżetowej, po drugie, że sąd ma prawo (obowiązek) szacunkowo badać, czy przyjęty pułap ryczału daje kierowcy realną możliwość zaspokojenia potrzeb noclegowych w godnych i regenerujących warunkach. W razie stwierdzenia, że wyznacznik ten nie został zrealizowany, należy rozważyć, czy pracownik nabywa prawo do zapłaty. Przy ustalaniu należnej

kwoty trzeba uwzględnić indywidualne okoliczności sprawy, a gdy ściśle ustalenie wysokości żądania nie jest możliwe lub nader utrudnione, sąd ma prawo skorzystać z rozwiązania przewidzianego w art. 322 k.p.c

Zaprezentowane dotychczas poglądy judykatury wyjaśniają problemy w płaszczyźnie mechanizmu ustalania prawa do ryczałtu za nocleg w sytuacji, gdy u pracodawcy nie było przepisów zakładowych (umownych) w przedmiocie spornego świadczenia, jak i sytuacji, gdy rozliczenie kosztów noclegu kierowcy zostało usankcjonowane w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania bądź umowie o pracę. Wspólnym mianownikiem cytowanych orzeczeń jest fakt, że sam nocleg w kabinie pojazdu, nawet o podwyższonym standardzie, nie niweczy automatycznie zasadności żądania zasądzenia ryczałtów w związku z podróżą służbową, a może co najwyżej wpłynąć na jego wysokość.

Kierując się powyższą wykładnią obowiązujących przepisów Sąd Okręgowy słusznie skonstatował, że powód, jako kierowca zatrudniony w transporcie międzynarodowym, nie został pozbawiony prawa do noclegu umożliwiającego regenerację sił w godnych warunkach. Warunki takie z reguły nie są zapewnione przez udostępnienie miejsca do spania w kabinie pojazdu, który jest przez niego prowadzony. Wysokość należności z tytułu noclegów ustalona w toku postępowania pierwszoinstancyjnego i zaakceptowana w postępowaniu apelacyjnym dawała kierowcy możliwość zaspokojenia potrzeb noclegowych w warunkach godnych i pozwalających na regenerację sił. W ocenie Sądu Okręgowego, powołany w skardze o wznowienie postępowania wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, ostatecznie nie spowodował zatem konieczności weryfikacji zapadłych w sprawie orzeczeń Sądów pierwszej i drugiej instancji. Po wyroku tym nie stosuje się wprawdzie art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców z 2004 r., ale stosuje się art. 77⁵ § 5 k.p. w przypadku, gdy pracodawca nie uregulował zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowej w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania lub umowie o pracę, a tak się stało w rozpoznawanej sprawie. Roszczenia powoda o zasądzenie kosztów noclegu były zatem uzasadnione w świetle art. 77⁵ k.p. w związku z art. 5 k.p. (art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców). Należność z tego tytułu została wyliczona według stawek obowiązujących w sferze budżetowej. Sąd Okręgowy miał przy tym

na uwadze to, że sumy, które były wypłacone powodowi z tytułu odbytych podróży służbowych, nie obejmowały ryczałtów za noclegi. Obowiązujący w spółce Regulamin Wynagradzania z dnia 16 czerwca 2010 r. odnosił pojęcie "dieta" do kosztów wyżywienia. Brak było podstaw do nadania temu pojęciu szerszego znaczenia.

Zaprezentowana przez Sąd Okręgowy wykładnia obowiązujących przepisów i ich subsumcja do stanu faktycznego sprawy odpowiada pogładowi prawnemu przedstawionemu w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Podnoszone przez skarżącego zarzuty kasacyjne i ich uzasadnienie stanowią w istocie polemikę ze stanowiskiem judykatury zawartym w powołanych orzeczeniach oraz ustaleniami Sądów obu instancji.

Mając powyższe okoliczności na względzie, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., a co do kosztów postępowania na mocy art. 108 § 1 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c., orzekł jak w sentencji wyroku.